

Etika in morala v delu dr. Jožeta Potrča

ZVONE CAJNKO

Naslov mojega prispevka je Etika in morala v delu dr. Jožeta Potrča, spada pa v drugi del tematskega naslova, ki nosi naziv Etika in morala v sodobni družbi. Iz bogate dediščine etika in humanista dr. Jožeta Potrča bi spregovoril po mojem mnenju o treh tudi danes aktualnih vprašanjih, in sicer o njegovem pojmovanju odnosa etike in politike, drugič o njegovem pojmovanju socializma in tretjič o njegovem stališču do moralnega pouka v osnovni šoli. Glede prvega vprašanja odnosa etika in politika je dr. Potrč zavračal vse enostranosti tega odnosa, tako socialutopistične oziroma idealistične, kot vulgarno materialistične in birokratsko tretiranje tega odnosa. Zavračanje socialutopizma, ki še ni poznal zakona družbenega razvoja in ki je hotel preobraziti svet, družbo s prepričevanjem, apeliranjem na vladajoče in ki je sanjal o socializmu brez političnega boja, je dr. Potrč označil na kratko z mislijo, citiram: "Vsaka težnja k socializmu, ki se ne opira na politični boj, je fantazija." Moraliste pa je streznil Potrč z nadaljevanjem, citiram: "To velja tudi za tiste, ki bi hoteli politični boj nadomestiti z etiko." Tako Potrč ocenjuje tudi npr. Ibsenovo zahtevo po plemenitosti v meščanski družbi kot odrešitvi za apolitično moralo in jo obsoja kot nemoralno prav tako kot stalinistično amoralno politiko. Citiram: "Politika in morala sta nerazdružno povezani," pravi Potrč. Če je Potrč še opravičeval primat politike nad etiko v Sovjetski zvezi po revoluciji kot brezupno zaostali deželi, pa je presojal vsako podcenjevanje etike pri nas v Jugoslaviji kot bolj civilizirani evropski državi kot /navajam/ "težek zločin" z obrazložitvijo, da stoji pred nami "zgodovinska dolžnost, da dokažemo, da ima socializem svojo takoimenovana višjo etiko" in nadaljuje "vse najboljše, kar je človeštvo ustvarilo". V tem pogledu je Potrč, čeprav ni bil religiozen, sprejemal tudi posamezne pozitivne vrednote katoliške morale in s tem zanikal stališče takoimenovanih borbenih ateistov. Če hočemo etiko razvijati, nam je bog najmanjša ovira, pravi npr. Potrč. Kot je Potrč zanikal dualizem med politiko in etiko, tako je zanikal tudi dualizem, tj. podvojenost med znanostjo in etiko. Čeprav etika govori le o vrednotah, normah, smotrih in ciljih, pa vendarle določa le-te na temelju objektivnih spoznanj, točnih indikativov, kot pravi, in na temelju metodičnih znanstvenih opazovanj stvarnosti in zato ni razloga, da ne bi govorili o znanstvenosti etike. Etiko je Potrč pojmoval kot eno od znanosti v družbenih medčloveških odnosih, temelječo na zgodovinsko materialističnih teoretičnih temeljih. V odnosu do drugih znanosti in politike je poudarjal relativno samostojnost etike kot vsake druge znanosti. Po takem načelnem stališču je zanikal podrejanje znanosti, etike takim vsakodnevnim političnim potrebam, ki etiko podrejajo pragmatični politični praksi. Takšno stališče je Potrč poudarjal zlasti v boju proti stalinističnemu pojmovanju etike, ki je bilo zreducirano na nekaj fraz o posebni obliki družbene zavesti in kjer je služila takoimenovanim višjim, delovnemu človeku nadrejenim interesom. Glede na to, da Potrču vprašanje humanizma v socializmu ni več toliko filozofsko vprašanje, kot je "konkretna in praktična zgodovinska naloga, ki je postajala že uresničljiva", je od etike terjal, da oplaja prakso, omogoča spreminjanje sveta in daje oporo pri vzgoji novih generacij. Zato je tudi vztrajno zahteval upoštevanje in razvijanje etike kot znanosti v vseh ustreznih ustanovah. Boj za družbeno uveljavljanje etike, znanosti je bil Potrču nujen pogoj za boj proti birokratični samovolji in subjektivizmu v politiki. Tudi v boju proti takšnim pojavom zahteva sodelovanje

politike in znanosti, da bi namreč predvsem z znanstveno resnico, ne le s političnim bojem, premagali neznanstveno, birokratsko, zaostalo. Socializma pa Potrč ne pojmuje po tem zgolj politično, marveč tudi etično, saj je po njegovem namen ideal socializma, njegov humanizem in demokracija, namen te pa je osvoboditev človeka, "vsega zaostalega, slehernega suženjstva".

Ustreznost odnosov med politiko in etiko v socializmu vidi Potrč v tem, da je treba socializem graditi tudi s pomočjo znanosti, etike, kajti socializem je zanj, nava- jam, "globoko človečanska demokratična zadeva širokih ljudskih množic".

Perspektivo socialistične družbe vidi Potrč v tem, da se mora relativno nasprotje med politiko in etiko dialektično ukiniti, sinteza politike in etike v razviti socialistični družbi pa vidi v položaju človeka, ki kot razvita celovita in svobodna osebnost ureja svoje odnose kot osebne in družbene. Na taki stopnji razvoja pa mora političnemu boju slediti moralni boj. Eno od pomembnih nalog razvijanja etike je Potrč namenil vzgoji mlade generacije, šoli, zavzemajoč se poleg splošne moralne vzgoje tudi za poseben pouk morale in preučevanje etike na vseh stopnjah vzgojno-izobraževalnega procesa. Mladi rod, vzgojen v socialistični etiki, naj bi nas prerasel in postal mnogo boljši od sedanje generacije, pravi Potrč ob uvedbi moralnega pouka v našo šolo in primerja potem pomen tega ukrepa s pomenom uvedbe delavskega samoupravljanja. Splošna in konkretna Potrčeva stališča o pouku etike v osnovni šoli so pomagala utemeljevati predlog za uvedbo etike in posebnega izobraževanja učiteljev v okviru družbeno moralne vzgoje, ki je bil realiziran leta 1974/75 na Pedagoški akademiji v Mariboru.